
UN LOT DE FAUNĂ MAMALIANĂ DIN AȘEZAREA CUCUTENI - CETĂȚUIA

de Sergiu Haimovici

Așezarea eneolitică de la Cucuteni-Cetățuia, județul Iași, este situată aproape de limita dintre două formațiuni geomorfologice distincte: pe de o parte, estul Podișului Sucevei, iar pe de alta, vestul Câmpiei Jijiei. Această linie limitrofă desparte, actualmente, bazinul hidrografic al Prutului de cel al Siretului. La vreo câțiva kilometri spre vest de sit se află două înălțimi, de 375 și 376 m, ce țin de formațiunea Dealul Mare, de la poalele cărora izvorăște spre sud pârâul Cotacu, afluent pe stânga al Bahluietului. Structural, întreaga zonă aparține Sarmațianului, luat în sensul său larg, acoperit, în mare măsură, de formațiuni cuaternare, în general, lutoase. Pedologic, găsim soluri reprezentate prin cernoziomuri, mai puțin sau mai mult levigate, dar pe înălțimi mai există și soluri cenușii de pădure – deci subfosile. Actualmente zona este aproape cu totul denudată, fiind transformată în culturi agricole și pajiști secundare xeromezofile. Spre nord-vest se mai găsesc doar petice de pădure reprezentate prin stejărișuri amestecate (*Quercetum mixtum*), iar pe o coastă a dealului Cetățuia, pentru a opri adâncirea râpelor rezultate prin deforestare și a alunecărilor de teren, o plantație de salcâm, specie alogenă.

Resturile faunistice analizate în acest material provin din săpăturile arheologice din perioada 1961-1966 de pe Cetățuia¹. Acestea nu sunt în cantitate mare, dar sunt totuși suficiente pentru ca rezultatele reieșite din studiul lor să nu aibă caracter aleatoriu. Ele au fost considerate ca un tot, neluându-se în seamă nivelurile din care provin, deoarece acestea au suferit transformări în spațiu și timp, ca și fauna de altfel, și tocmai pentru că nu sunt atât de abundente, am considerat că fărâmițarea lotului ar conduce în final la concluzii lipsite de consistență. Totuși, în mod excepțional, vom face uneori structurarea resturilor animaliere și pe niveluri.

Au fost recoltate 406 resturi osteologice, toate provenind de la mamifere. Pentru 340 dintre acestea am reușit să dăm o diagnoză specifică; pentru restul materialului, deși uneori s-a stabilit apartenența sa la un anumit segment osos, am fost în imposibilitatea de a contura precis specia.

Asupra materialului determinat s-a executat un studiu morfoscopic și biometric. Astfel, au fost puse în evidență un număr de 11 specii, dintre care cinci sunt domestice și cinci sălbatice, cărora li se adaugă și calul (*Equus caballus*), care are un statut aparte

¹ Cercetări sistematice efectuate de un colectiv condus de acad. M. Petrescu-Dîmbovița. Monografia așezării este sub tipar.

pentru neo-eneoliticul românesc, dar nu numai, întrucât nu se poate preciza dacă acesta mai reprezenta o specie sălbatică sau fusese domesticit ori doar îmblânzit. Ca întotdeauna, frecvența acestor specii este și aici foarte variată, mergând de la un singur rest până la 171 de fragmente determinate, dar repartiția pe segmente osoase este normală, punând în evidență faptul că suntem în fața unui material menajer destul de fragmentar.

Grupul mamiferelor domestice deține cea mai mare parte din materialul studiat, reprezentând 70% din fragmente și tot atâtea procente din indivizii prezumați. El provine de la taurine (*Bos taurus*), ovicaprine (genul *Ovis* și genul *Capra*) și porcine (*Sus domesticus*), toate trei având o importanță economică evidentă și multiplă. Acestora li se adaugă și câinele (*Canis familiaris*), specie fără valoare economică directă, dar nelipsită în zona noastră încă din mezolitic.

Taurinele se clasează pe primul loc, deținând 50% din fragmente și 37% din indivizii prezumați în raport cu întregul material determinat. Cornutele mari sunt de talie înaltă în raport cu celelalte specii domestice. Lipsa resturilor de coarne, precum și a unor porțiuni de craniu mai mari și mai semnificative nu ne dau posibilitatea de a stabili în mod satisfăcător tipologia lor. Neavând la dispoziție nici oase lungi întregi nu putem aduce date concrete referitoare la talia indivizilor. Măsurătorile executate ne arată însă că suntem în fața unor taurine mari, masive, tipice pentru cultura Cucuteni. Tot prin biometrie, dar și prin observație directă, se poate constata existența unui dimorfism sexual evident, dar nici de această dată penuria materialului nu ne dă posibilitatea de a stabili exact raportul dintre femele și masculi, precum și procentul de castrați. În ceea ce privește vârsta de sacrificare, atât după dinți, cât și după oasele lungi, putem prezenta următorul tablou: un individ în jur de un an, unul de cca. 2-3 ani, patru sau chiar cinci de 3-4 ani, unul de 5-7 ani și unul bătrân, de 8-10 ani.

Ca frecvență urmează ovicaprinele. Se cunoaște faptul că departajarea lui *Ovis* de *Capra* nu este posibilă pentru toate segmentele osoase, mai ales când acestea sunt fragmentare. În cazul de față am constatat prezența ambelor genuri, ovinele predominând. În ceea ce privește tipologia, cele patru resturi de coarne de femele de capră – dintre care trei fragmentare și unul aproape întreg, care a putut fi măsurat – ne arată prezența tipului *prisca* în cadrul culturii Cucuteni. Cele trei coarne provenite de la *Ovis*, aparțin unor masculi, dintre care unul probabil castrat. Măsurătorile arată atât pentru *Ovis*, cât și pentru *Capra* existența unor tipuri gracile. Vârsta de sacrificare, stabilită mai ales după dinți, arată un individ de un an, patru de 2-3 ani, unul de 4-5 ani și doi bătrâni, de 5-7 ani.

Porcinele se situează pe locul trei între speciile domestice, fiind reprezentate de 16 fragmente și patru indivizi prezumați. Puținele măsurători ce s-au putut executa arată un porc gracil, așa-zisul tip *palustris*, caracteristic pentru neo-eneoliticul românesc. Vârstele de sacrificare evidențiază doi indivizi în jur de un an și doi în jur de doi ani.

Câinele este documentat prin trei resturi osoase, pe care le-am socotit că ar aparține aceluiași individ. Pe baza unei mandibule aproape întreagă, pe care s-au executat măsurători am putut aproxima – considerând coeficienții lui Dahr și Brikmann – lungimea bazală a craniului, a cărei medie este de 136 mm, aparținând deci unui exemplar canin foarte mic. Este vorba despre *Canis familiaris palustris*, caracteristic probabil pentru neo-eneoliticul european. Penuria resturilor osoase aparținând câinelui

Segmente osoase Specia				Coarne	Craniu neural	Craniu facial	Maxilar superior	Dinți superiori	Maxilar inferior	Dinți inferiori	Vertebre	Coaste	Scapular	Humerus	Radius	Cubitus	Carp	Metacarp	Coxal	Femur	Tibia	Peroneu	Astragal	Calcaneu	Alte oase ale tarsului	Metatars	Metapodale	Falanga I	Falanga II	Falanga III	Total fragmente
1	<i>Bos taurus</i>	–	3	3	–	3	11	2	28	22	10	10	9	1	–	6	17	6	13	–	1	5	–	10	–	6	2	3		171	
2	<i>Capra hircus</i>	4	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	1	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	5	4052
–	<i>Ovicaprine</i>	–	–	–	–	1	12	4	2	4	3	1	3	–	–	–	3	–	4	–	–	1	–	2	–	–	–	–	–	–	
3	<i>Ovis aries</i>	3	–	–	–	–	–	–	1	–	–	–	–	–	–	1	1	–	–	–	1	–	–	–	–	–	–	–	–	7	
4	<i>Sus scrofa domesticus</i>	–	–	–	–	–	4	1	1	–	2	–	–	1	–	–	–	2	2	1	1	–	–	–	–	–	1	–	–		16
5	<i>Canis familiaris</i>	–	–	–	–	–	1	–	–	–	–	–	1	1	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	3
6	<i>Ursus arctos</i>	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	1	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	1
7	<i>Sus scofa ferus</i>	–	3	–	2	1	1	2	1	1	1	1	2	1	–	1	–	–	–	3	1	–	–	–	–	1	–	–	–	–	22
8	<i>Cervus elaphus</i>	5	1	–	–	–	4	–	8	9	1	4	6	1	–	1	1	1	5	–	1	4	1	1	–	3	–	–	–		57
9	<i>Capreolus capreolus</i>	2	–	–	–	–	1	–	1	–	–	–	–	1	–	1	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	6
10	<i>Bos primigenius</i>	1	–	–	–	–	–	–	–	2	1	1	–	–	–	–	–	–	–	–	–	1	1	–	–	–	–	2	–	–	9
11	<i>Equus caballus</i>	–	–	–	–	–	1	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	1	–	1	–	3
Nr. fragmente		15	7	3	2	5	35	9	42	38	18	18	23	4	1	10	24	9	26	2	4	11	1	13	1	13	2	4		340	

Tab. 1 – Repartiția pe specii a resturilor osteologice determinate

Specia		Fragmente				Indivizi	
		nr. abs.		%		nr. abs.	%
1	<i>Bos taurus</i>	171		50,29		15	37,50
2	<i>Capra hircus</i>	5	52	1,47	15,29	8	20,00
	<i>Ovicaprine</i>	40		11,76			
3	<i>Ovis aries</i>	7		2,06			
4	<i>Sus scrofa domesticus</i>	16		4,71		4	10,00
5	<i>Canis familiaris</i>	3		0,88		1	2,50
6	<i>Ursus arctos</i>	1		0,29		1	2,50
7	<i>Sus scofa ferus</i>	22		6,47		3	7,50
8	<i>Cervus elaphus</i>	57		16,76		4	10,00
9	<i>Capreolus capreolus</i>	6		1,76		2	5,00
10	<i>Bos primigenius</i>	9		2,65		1	2,50
11	<i>Equus caballus</i>	3		0,88		1	2,50
Total		340		100		40	100

Tab. 2 – Frecvența speciilor determinate

–		Fragmente		Indivizi	
		nr. abs.	%	nr. abs.	%
1	Mamifere domestice	242	71,18	28	70,00
2	Mamifere sălbatice	95	27,94	11	27,50
3	<i>Equus caballus</i>	3	0,88	1	2,50
Total		340	100	40	100

Tab. 3 – Raportul dintre mamiferele domestice și cele sălbatice

este, de asemenea, o particularitate a așezărilor neo-eneolitice de la noi, mai ales pentru cultura Cucuteni.

Al doilea grup de specii pus în evidență este cel al animalelor sălbatice. În ordine sistematică, ele sunt: ursul (*Ursus arctos*), mistrețul (*Sus scrofa ferus*), cerbul (*Cervus elaphus*), căpriorul (*Capreolus capreolus*) și bourul (*Bos primigenius*). Trebuie să menționăm că toate aceste specii sunt comestibile, încât erau vâdate cu predilecție. Alte animale sălbatice apar doar accidental.

Ursului, care a fost descoperit în faza Cucuteni B, îi aparține un radius fragmentar, reprezentat prin epifiza sa inferioară, ale cărei dimensiuni sunt următoarele: lărgimea epifizei – 59 mm, lărgimea suprafeței articulare – 55 mm. Individul găsit în materialul nostru este destul de masiv. Se știe că ursul este o specie *stenoecă*, ce frecventează pădurile bătrâne, cu arbori scorbușoși și / sau cu pietrării, în care își face adăpost pentru iarnă, când este somnolent. Astăzi arealul lui este mult mai redus, el devenind, de nevoie, doar carpatin.

Mistrețul este reprezentat de mai multe resturi, 22 la număr, ce ar proveni de la minimum trei indivizi. S-au putut executa o serie de măsurători, ce arată o specie masivă, așa cum este și astăzi mistrețul de la noi, ce aparține unei subspecii mari – *Sus scrofa attila*. Ca și ursul, mistrețul este o specie *stenoecă*, de pădure. Zona așezării de la Cucuteni se află astăzi la limita estică a arealului său.

Cerbul este animalul sălbatic cel mai bine reprezentat în resturi, 57 de fragmente, provenind de la cel puțin patru indivizi, existând aproape toate segmentele osoase ale unui schelet de mamifer. S-au găsit cinci resturi de corn, dar ele sunt cu totul ne semnificative din punct de vedere morfologic, fiind cioplituri ale unor ramuri de pe prăjina cornului. Locuitorii așezării foloseau din plin aceste coarne, ce pot proveni pe două căi: prin vânăre, sau prin adunarea coarnelor lepădate de masculi. Abundența materialului osos a făcut ca mai multe resturi să fie măsurate. Se poate constata prezența unui cerb relativ masiv, așa cum apare și în alte așezări neo-eneolitice din România. Trebuie semnalat faptul că acest cerb puternic exista în neo-eneolitic și în așezări de altitudine relativ joasă. Știindu-se că și el este o specie *stenoecă*, de pădure (astăzi cantonat, de asemenea, doar în Carpați), este evident că mediul forestier era preponderent și în aceste zone de joasă altitudine, deci și la Cucuteni. Vânărea (sacrificarea) atinge indivizi de vârste diferite: existența unui premolar de lapte arată un individ tânăr, iar ceilalți trei se repartizează între 2-3 și 5-6 ani.

Căpriorul, celălalt cervideu al faunei noastre, este mult mai mic ca talie decât cerbul. Dacă masculul de cerb atinge o greutate aproximativ ca și a cornutelor mari, *Capreolus* abia o ajunge pe cea a unui ovicaprin. Acesta este o specie de lizieră, de pădure poenită, de aliniamente de copaci și subarboarete. Frecventând tocmai acest biotop, el se mai găsește și astăzi în zona sitului de la Cucuteni. Resturile sale sunt mai puține decât ale cerbului, deși căpriorul se vânează mai ușor. Ele sunt puternic fragmentate, încât nici unul nu s-a pretat pentru a fi măsurat. S-au găsit, printre altele, două coarne deteriorate, dintre care unul mai masiv, ce ar aparține unui mascul matur, individ care a fost vânat, și un altul, mai subțire și gracil, căzut, provenind de la un individ mai tânăr.

Segment osos	Dimensiuni	<i>Bos taurus</i>			<i>Bos primigenius</i>	
		Nr.	Var.	Med.	Nr.	Var.
Dinți superiori	Lung. M ³	1	36	–	–	–
Dinți inferiori	Lung. M ₃	1	40	–	–	–
Scapular	Lung. cap artic.	2	59; 82	–	–	–
	Lung. supraf. artic.	2	53; 68	–	–	–
	Lărg. supraf. artic.	2	42; 57	–	–	–
	Lărg. min. gât	2	42; 61	–	–	–
Humerus	Lărg. epif. inf.	3	84-98	90,00	1	105
	Lărg. supraf. artic.	3	73-92	79,67	1	94
Radius	Lărg. epif. sup.	2	78; 86	–	–	–
	Lărg. supraf. artic.	2	72; 79	–	–	–
	Lărg. epif. inf.	6	61-77	68,50	–	–
Metacarp	Lărg. epif. sup.	2	60; 73	–	–	–
	Lărg. epif. inf.	–	–	–	1	93
Coxal	Diam. acetab.	1	61	–	–	–
Femur	Lărg. epif. inf.	1	95	–	–	–
Tibie	Lărg. epif. inf.	3	60-73	66,67	–	–
	Lărg. supraf. artic. inf.	3	56-66	61,33	–	–
Astragal	Lung. max.	1	72	–	1	81
	Lărg. troch. inf.	1	44	–	1	49
Calcaneu	Lung. max.	–	–	–	1	172
	Lărg. max.	–	–	–	1	48
Metatars	Lărg. epif. sup.	3	50-60	53,67	–	–
	Lărg. epif. inf.	2	54; 66	–	–	–
Falanga I	Lung. max.	6	66-77	70,83	2	80; 81
	Lărg. epif. sup.	6	29-41	34,67	2	45; 46
	Lărg. min. a diaf.	6	25-34	29,17	2	42; 42
	Ind. gracilit.	6	37,31-45,33	41,10	2	51,22; 52,50
Falanga II	Lung. max.	2	45; 47	–	–	–
	Lărg. epif. sup.	2	30; 33	–	–	–
Falanga III	Lung. plant.	1	85	–	–	–
	Lărg. plant.	1	35	–	–	–
	Lărg. supraf. artic.	1	32	–	–	–

Tab. 4 – Măsurătorile (în mm) efectuate la *Bos taurus* și *Bos primigenius*

Segment osos	Dimensiuni	<i>Ovis aries</i>		<i>Ovicaprine</i>			<i>Capra hircus</i>	
		Nr.	Var.	Nr.	Var.	Med.	Nr.	Var.
Coarne	Lung. marii curb.	–	–	–	–	–	1	193
	Circumf. bază	–	–	–	–	–	1	94
	Diam. mare	–	–	–	–	–	1	37
	Diam. mic	–	–	–	–	–	1	22
Maxilar inferior	Lung. dinți jugali	–	–	1	73	–	–	–
	Lung. molari	–	–	2	52; 56	–	–	–
	Lung. M ₃	–	–	3	24-26	24,67	–	–
Metacarp	Lărg. epif. sup.	1	26	–	–	–	–	–
	Lărg. epif. inf.	–	–	–	–	–	1	27
Tibie	Lărg. epif. inf.	–	–	3	26-28	27,33	–	–
Astragal	Lung. max.	1	31	–	–	–	–	–
	Lărg. troch. inf.	1	19	–	–	–	–	–

Tab. 5 – Măsurătorile (în mm) efectuate la *Ovicaprinae*

Segment osos	Dimensiuni	<i>Sus scofa domesticus</i>		<i>Sus scofa ferus</i>		
		Nr.	Var.	Nr.	Var.	Med.
Maxilar superior	Lung. molari	–	–	1	86	–
	Lung. M ³	–	–	1	42	–
Maxilar inferior	Lung. simf.	–	–	1	102	–
Scapular	Lung. cap artic.	1	35	–	–	–
	Lung. supraf. artic.	1	29	–	–	–
	Lărg. min. gât	1	25	–	–	–
Humerus	Lărg. epif. inf.	1	37	1	(50)	–
	Lărg. supraf. artic.	1	31	1	40	–
Radius	Lărg. epif. sup.	–	–	1	(50)	–
	Lărg. supraf. artic.	–	–	1	45	–
Coxal	Diam. acetab.	2	30; 31	–	–	–
Tibie	Lărg. epif. inf.	1	31	3	39-40	39,67
	Lărg. supraf. artic. inf.	1	27	3	30-32	31

Tab. 6 – Măsurătorile (în mm) efectuate la *Suinae*

Segment osos	Dimensiuni	Nr.	Var.	Med.
Maxilar inferior	Lung. molari	1	82	–
	Lung. M ₃	1	35	–
Scapular	Lung. cap artic.	1	71	–
	Lung. supraf. artic.	1	55	–
	Lărg. supraf. artic.	1	53	–
Humerus	Lărg. epif. inf.	3	62-67	64,00
	Lărg. supraf. artic.	3	55-63	58,67
Radius	Lărg. epif. sup.	1	60	–
	Lărg. supraf. artic.	1	57	–
	Lărg. epif. inf.	2	43; 43	–
Metacarp	Lărg. epif. inf.	1	46	–
Tibie	Lărg. epif. inf.	5	51-62	55,20
	Lărg. supraf. artic. inf.	5	43-56	48,80
Astragal	Lung. max.	1	65	–
	Lărg. troch. inf.	1	41	–
Calcaneu	Lung. max.	1	139	–
	Lărg. max.	1	46	–
Centrotars	Lărg.	1	53	–
Falanga I	Lung. max.	3	61-68	64,67
	Lărg. epif. sup.	3	21-24	22,67
	Lărg. min. a diaf.	3	17-19	18,00
	Ind. gracil.	3	26,47-29,23	27,86

Tab. 7 – Măsurătorile (în mm) efectuate la *Cervus elaphus*

Bourul este destul de bine reprezentat, prin nouă fragmente. După măsurători, ele par a aparține unui singur individ matur, poate o femelă. Remarcăm printre resturi un corn, care – fiind masiv – l-am socotit a fi de bour și nu de vită domestică. Această specie este strămoșul vitelor cornute mari de la noi, dispărând în evul mediu. Era comun în toate așezările cucuteniene din România și frecventa cam același biotop ca și căpriorul.

Calul (*Equus caballus*) prezintă un statut special pentru neo-eneolitic, fiind domesticit abia în epoca bronzului. Dintre cele trei fragmente care îi aparțin, unul este cu totul nesemnificativ, fiind o mică porțiune din corpul unei mandibule, care prezintă doar alveola unui molar – M₁ sau M₂. Cele două falange, aparținând probabil aceluiași individ, evidențiază un cal relativ gracil, de talie mijlocie.

Luând în considerație speciile determinate, putem trasa unele caracteristici ale economiei animaliere ale locuitorilor așezării.

Una dintre problemele cele mai importante ale unei societăți omenești este reprezentată de agoniseala hranei. Resturile faunistice probează foarte clar modul în care o societate umană oarecare își satisface necesitățile de hrană animală. Având în vedere acest fapt, putem evidenția mijloacele prin care comunitățile de pe Cetățuia de la Cucuteni își satisfăceau aceste nevoi. După cum se știe, există o serie de ocupații ancestrale, mai întâi culesul animalelor mici, iar apoi pescuitul, care se trage de fapt tot din cules, și ulterior vânătoarea animalelor mari. Primele două ocupații menționate prezintă o importanță scăzută pentru economia animalieră a locuitorilor așezării eponime a culturii Cucuteni. Pe de o parte, în zona din jurul așezării, acoperită de pădure, erau doar ape mici, iar fauna piscicolă era aproape nulă din punct de vedere economic. Pe de altă parte, societatea era destul de bine structurată și de evoluată economic, pentru a nu trebui să se recurgă la căutarea de animale mici, existente într-un ambient păduros. În schimb, vânătoarea se practica din plin, mediul înconjurător fiind propice pentru aceasta, pădurea oferind specii de mamifere de talie mare și foarte mare. Prin aceasta, ce reprezintă aproape 30% atât din fragmente, cât și din indivizii prezumați (adăugând poate și resturile calului), se asigura aproape 40% din necesarul de proteine animale, restul de 60% fiind oferit de speciile domestice.

Creșterea animalelor domestice, ocupație mult mai nouă în evoluția societății omenești, devenise în cadrul culturii Cucuteni una preponderentă, poate chiar de bază, alături de agricultură, luată în sensul ei cel mai larg. Putem astfel spune că în așezarea eponimă taurinele acopereau, prin sacrificare, aproape 50% din necesarul de proteine animale, restul de cca. 10% fiind furnizat de speciile de talie mai mică, ovicaprinele și porcinele. Trebuie avut în vedere faptul că pe lângă carne (proteine), porcinele produceau, prin sacrificare, și o cotă mare de grăsime animală, ce putea fi folosită nu numai în alimentație. Este aproape sigur însă că atât taurinele, cât și ovicaprinele ofereau, prin păstrarea îndelungată a femelelor (fapt arătat și de vârstele de sacrificare ale lor), lapte ce aducea o cotă suplimentară de proteine, dar și de grăsime animală, cu totul necesare, într-un regim de hrană echilibrat. Din păcate, necunoscând raportul exact între sexe la cornutele mari și mici, nu putem aprecia exact cota parte dată de lapte (poate de acum și din produsele derivate ale acestuia), în acoperirea necesităților de hrană ale locuitorilor.

Segment osos	Dimensiuni	Nr.	Var.
Maxilar inferior	Lung. condil.	1	(114)
	Lung. post alv. canin-condil	1	101
	Lung. post alv. canin-eșancr.	1	97
	Lung. post alv. la canin-ap. ang.	1	102
	Lung. dinți jugali	1	60
Humerus	Lărg. epif. inf.	1	21
Radius	Lărg. epif. sup.	1	11

Tab. 8 – Măsurătorile (în mm) efectuate la *Canis familiaris*

Segment osos	Dimensiuni	Nr.	Var.
Falanga I	Lung. max.	1	81
	Lărg. epif. sup.	1	54
	Lărg. epif. inf.	1	42
	Lărg. supr. artic. inf.	1	40
	Lărg. min. diaf.	1	34
	Ind. gracilit.	1	42
Falanga II	Lung. max.	1	(72)
	Înălț.	1	(40)
	Lung. față anter.	1	(62)
	Lărg. supr. artic.	1	(50)
	Adânc. supr. artic.	1	(29)

Tab. 9 – Măsurătorile (în mm) efectuate la *Equus caballus*

De asemenea, nu putem spune precis, ci doar să inducem faptul că taurinele erau ținute și pentru alte scopuri decât acela de a fi folosite doar ca producătoare de hrană, fapt ilustrat oarecum de vârsta de sacrificare. Nu putem preciza nici dacă ovinele produceau încă de acum lână, atât de necesară în zonele temperate ale globului, pentru folosirea ei, prin batere sau tors, în confecționarea îmbrăcămintei omenești. Se știe că strămoșii sălbatici ai ovinelor nu au lână, ci cel mult un păr mai lung. Lâna a apărut probabil prin mutații genetice, ca și la alte specii de animale ce au fost domesticate, dar după câte știm nu se cunoaște exact acest lucru.

Menționăm însă un alt fapt, ce reiese din studiul amănunțit al materialului faunistic avut la dispoziție, și anume acela că – după vânare sau sacrificare – toate speciile furnizau pe lângă hrană pentru oameni și materii prime reprezentate prin: coarne, dinți, osul ca atare, dar și piei și blană, precum și alte produse moi (putrescibile), care prin prelucrare se transformau în unelte, diferite obiecte, inclusiv podoabe, dar și îmbrăcăminte și încălțăminte pentru om. Toate acestea țin și ele de economia animalieră a unor societăți umane cât de cât evolute. De asemenea, s-a constatat că sunt arse destul de puține coarne și resturi osoase, abia 10% din materialul avut la dispoziție. S-ar putea ca acest lucru să arate că locuitorii foloseau, cu predilecție, fierberea produselor animale și nu frigerea cărnii.

Mediul înconjurător al așezării era în eneolitic structurat geomorfologic oarecum asemănător celui actual, însă covorul vegetal era altul, domeniul forestier fiind cu mult mai întins. Pădurea de foioase era și atunci, ținând cont de altitudinea și latitudinea locului, tot de tip *Quercetum mixtum*. Aceasta era desigur tăiată, întrucât societății umane îi era necesar lemnul, ce avea multiple folosințe. Ea avea însă puterea de a se regenera singură, reumplând în timp golul – zona defrișată – în cadrul căreia oamenii își duceau activitatea zilnică, inclusiv practicând agricultura. Ursul, cerbul și mistrețul, specii *stenocece*, de pădure, își păstrau o densitate mare, încât se pretau a fi vâdate permanent, nedispărând din zonă, întrucât aveau la dispoziție un vast domeniu forestier. De altfel, speciile domestice – taurinele și porcinele (având ca strămoși bourul și mistrețul) și ovicaprinele – găseau în cadrul mediului păduros un mediu propice de viață. Datorită pădurii, clima era mai dulce, fără variații puternice, regimul hidric mai constant, iar apele mai puțin năvalnice, vânturile fiind și ele mai domolite.

UN LOT DE FAUNE MAMMALIENNE DE L'ÉTABLISSEMENT CUCUTENI-CETĂȚUIA

Résumé

On a déterminé 340 des restes des mammifères appartenant à 11 espèces domestiques et sauvages. On a fait une étude morphoscopique et biométrique de chaque espèce. On discute sur la répartition des espèces et sur l'économie animalière des habitants. Finalement, on estime l'environnement du site éponyme de la culture de Cucuteni.

LÉGENDE DES TABLEAUX

- Tab. 1 – Repartition par espèces des restes ostéologiques déterminés.
Tab. 2 – La fréquence des espèces déterminées.
Tab. 3 – Le rapport entre les mammifères domestiques et celles sauvages.
Tab. 4 – Mésurements (en mm) pris sur *Bos taurus* et *Bos primigenius*.
Tab. 5 – Mésurements (en mm) pris sur *Ovicaprinae*.
Tab. 6 – Mésurements (en mm) pris sur *Suinae*.
Tab. 7 – Mésurements (en mm) pris sur *Cervus elaphus*.
Tab. 8 – Mésurements (en mm) pris sur *Canis familiaris*.
Tab. 9 – Mésurements (en mm) pris sur *Equus caballus*.